

κείνονα ποῦ μετέφραζε *όλοκληρον* τή μελέτη, καί κείνονε ποῦ τή δημοσίεψε, σάν κοιτάζονται στόν καθρέφτη. Θά δυσχερεσιῶνται εἶναι ἀσκημονούρα ἡ ψεφτιά.

‘Ο φίλος μου ὁ Λαμπρίδης τουλάχιστο δέν ἔβλεπε μήτε *ἀλάκιση* μήτε μισή μετάφραση. Μά εἶναι τάχατες σωστό; Προσμένει, λέει, ὥσπου νά βγῇ ἄλλη μεγαλύτερη ἐκδοχή καί μέ τόν ἴδιον κόπο νά πικιήτῃ ὁ Χιτζηδάκης. Τότες πιά, ὅπως ξέρει ὁ καθέννας, θά μάθουμε τήν ἀλήθειαν.

Καλὸ πρῶμα δέν εἶναι οἱ ἀκατάπρατες ἀφτιάς οἱ φιλονικίες. Στό τέλος, ξεραίνονται τὰ μυαλά, καί τίποτις δέν κατορθώνειτε. Λένε πολλοί πῶς εἶναι ὠφέλιμο νά συζητοῦμε. Ναι, ὡς ἐνν βιβλίον. Πρέπει ὅμως καί κάτι νά κάνουμε. Πῶς καί πῶς δέν ἔχουμε νά ποῦμε! Κοιτάξτε τήν Ἑλλάδα, κοιτάξτε τὸ λαό, κοιτάξτε τή ζωή, κοιτάξτε τήν ἱστορίαν — κοιτάξτε τόν κόσμο τῆς φαικασίας τόν ἀπέραντο. Ἐκεῖ ὑψηλὰ νά πεταχτοῦμε καί νά μένουμε, γιὰ τὰ προσωπικά καί τὰ παίσματα, ὅχι μόνο τὸ νοῦ μας θά μάς φάνε, μά καί τήν καρδίαν μας θά μάς τή γαλῶσυνε στάλῃθαι, δηλαδή θά μάς τήν κατστρέψουνε. Τυφιλίζει κάποτε, καί νά σωπκίσουμε, γιὰ νὰ ῥήσουμε πιά τόν ποιητή, ἄνθρωπο, θρησκευτικό, ὁλόφωνα, νά συλλογέται τήν Ἀγάπην καί τήν Ἰδέαν.

25 τοῦ Γενάρη, 1903.

Ι. Ψ. Λύης

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΦΑΟΥΣΤ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον φέλλον)

B

Μὰ ποῦ εἶδαν ὁ Φάουστ τήν Ἑλένην, δὲ μπορεί πιά νά μείνῃ περισσότερο στήν αὐτοκρατορικὴ αὐλή, ὅπου οἱ δικτεδάσεις καί οἱ κῶμοι καὶ ἑλαεῖς μάταιες ἀπολαύσεις δέ, εἶναι πιά γιὰ τόν εὐχριστόν καθόλου· ἡ ζωὴ του ἀπεδῶ καί μπρός ἔχει τόν ὀρισμένο της σκοπό, ὅχι μονάχα τήν ἐπιθυμίαν γιὰ τήν ἀνώτερη μόρφωση, μά καί τήν καθαρὴ ἐπίγνωσιν μαζί του πῶς μπορεί νά βρεθῇ αὐτὴ ἡ ὑψηλότατη μόρφωση· ἀπ’ αὐτὴ τὴ στιγμή παίρνει ἀρχὴ ἡ πνευματικὴ του καλλιγενεσίαν. Ἀπόφασιν παίρνει νά ἀφιερώσῃ ὅλην του τήν ἐνεργητικότητά σ’ αὐτὸ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ, τήν κατὰ κράτος τῆς Ἑλένης — ἄλλη συμβολικὴ ἀποτύπωση αὐτοῦ, ποῦ εἶναι φανερώτατη ἡ σημασίαν της. Ὅστερ’ ἀπὸ τὸ ταξίδι του στήν Ἰταλίαν, ὅπου τοῦ φανερώθηκαν ἡ πνευματικὴ σημασίαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, οἱ ξεχωριστὲς πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ ἑκτε παύσαντος αὐτοῦ τοῦ δρόμου, γιὰ νά σωματοποιήτῃ σὺν πνεύματι του καί σὺν ἔργῳ του τὸ ἰδε-

δὲν ἀξίζει τὸν κόπο γὰρ τὰ γινώσθῃ.

ΜΕΦ. Ἀπὸ καιροῦ αὐτὸ γρονῶ· εἴμουν ἕνας τρελλός,
τώρα γαντάζω στὸν ἑαυτὸ μου μορὸς καὶ ἡλίθιος.

ΠΡΟΛΥΤ. Αὐτὸ μ' εὐχαριστεῖ πολὺ, τὰ ἐπὶ τέλους λογικῇ
ὁ πρῶτος γέρος ποῦ βρίσκω μὲ νυαλό.

ΜΕΦ. Κ' ἐγὼ ζητοῦσα κρυμμένο θησαυρό,
καὶ μόρον κάθοντα ἔθγαλα φρικώδη.

ΠΡΟΛ. Παραδεχθῆτέ το, τὰ γαλακρά σας τὰ κρανία
δὲν ἀξίζουν πιάτερο ἀπὸ κείναί κεῖ τὰ ἄδεια.

ΜΕΦ. Δὲ ξέρεις καὶ καλά, γίλε μου, τί χωριάτης ποῦ εἶναι.

ΠΡΟΛ. Γερμανὸς κ' εὐγένεια μαζί, εἶναι μιά φεντιὰ.

Εἶναι εὐκολο νὰ κατὰλάβουμε πῶς ὁ Μεριστοφελῆς περιπλίζει τὸν ἀδιάντροπο τὸ νέο, καὶ τὸν κάνει νὰ λὲγ ἔλο καὶ πῶς χοντρές παραδοξολογίες γιὰ νὰ διακεδᾷ μὲ μὲν του. Χάϊρει βίβλια βλέποντας πῶς ἄξιο κοπέλλι βρῆκε σ' ἐκεῖνο τὸν παλιὸ τὸν μαθητῇ, καὶ πῶς πλούσιος ἐσθδαίχ τοῦ δῶσανε τὰ μαθήματά του.

Ὅλη αὐτὴ ἡ σκηνὴ εἶναι μιὰ φανερώτατη σάτυρα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Φίχτε, ποῦ ἄνθιζε τότε στὴν Γένη καὶ εἶχε γίνῃ ἀφορμὴ νὰ κομπαιτισθῇ μὲ τὴν ἐμπάθεια ἢ φοιτητικὴ νεολογία καὶ νὰ γίνῃ ἄνω κάτω τὸ πανεπιστήμιον μ' ἀτέλειωτα μαλῶματα συζητήσεις καὶ ἀνησυχίες.

Ἀποῦ τέλος πάντων ἀνεχώρησεν ὁ προλύτης, πηγαίνει ὁ Μερίστος στὸ ἐργαστήριον οὗον βρίσκει τὸ Βάγνερ μέσθ στὶς χῦτρες του καὶ τὰ λεβέτικα του καὶ τὰ διάφορα ἐργαλεῖα του νὰ κατὰγίνεται σὲ φανταστικές, χημικὲς ἐρευνες. Ἐχοντας ἀκατάστατη πίστη στὴν παντοδυναμία τῆς ἐπιστήμης (ὅπως ὁ συνονόματός του φιλόσοφος Γκάωδος Βάγνερ ἀπὸ τὴν Βυρζμπουργ) πιστεῖται πῶς «θὰ μπόρῃ μὲ τὸν καιρὸ ἢ ὀργανικὴ χημεία νὰ παραγάγῃ ὀργανικὰ σώματα καὶ νὰ πλάσῃ ἄκμα μὲ τὴν κρυταλλωσὴ καὶ ἀνθρώπους» καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖνη τὴ στιγμή κρέμεται ἡ ψυχὴ τοῦ Βάγνερ, μὲ ἀγωνία ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ, σὲ κἄτι γουριστοῦς σωληνὸς οὗον τὸ μίγμα του κολλοκίζει βράζει ἐξατμίζεται καὶ πκίρνει τὰ πῶς παραδόξα σχήματα· τέλος βγαίνει στὴ μέση ἓνα μικρὸ ἀνθρωπάκι, ὁ Ὁμοῦνκουλος, ποῦ καθὼς θὰ μᾶς δοθῇ ἀφορμὴ νὰ παρατηρήσουμε χρωστῇ τὴν γέννησιν οὐχὶ πῶς λίγος στὶς τέχνες τοῦ Μεριστοφελῆ παρὰ στὶς χῦτρες τοῦ Βάγνερ. Αὐτὸ τὸ παράδοξο φανταστικὸ πρόσωπο ὅδηγᾷ τῶρα τὸ Φίχτε καὶ τὸ Μεριστοφελῆ (ὃν καὶ οὐχὶ ἔλωσις διόλου μὲ τὴν θέλησὴν του αὐτὸ τὸν τελευταῖον) στὴν κλασσικὴ Βαλπουργεῖα νύκτα.

Τί θέλει πραγματικῶς νὰ παραστήσῃ συμβολικῶς ὁ Ὁμοῦνκουλος, δὲν κατῶρθωσεν ἀκόμη καθαρὰ νὰ τὸ ξεδιαλύνουν μ' ἔλεος ὡς τῶρα τίς ἐρμηνείες καὶ τίς ἐξηγήσεις.

Ἡ ἀπάντησιν ποῦ ἔδωσεν ὁ Γκάιτε στὸν Γκάερμαν ὅταν τὸν ἐρώτησε γιὰ τὸ

χαρακτηριστικό αυτό πρόσωπο δὲ φτάνει καθόλου γιὰ νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα· ὁ Δύντζερ τὸν ὀνομάζει: προσωποποίηση τοῦ ἀκοίμητου πόθου τοῦ Φάουστ γιὰ τὴν ἰδανικὴ ἐμορφὴ καὶ ἐξηγᾷ τὴν ἐξαφάνισή του πῶς σημαίνει τὴ φυσικὴ χαλάρωσι τῆς ἐπιθυμίας ἀφοῦ μιὰ ἐπιτύχη τὸ σκοπὸ της. Ὅπως κι ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα κ' εἴτε εἶναι ὀρθὴ ἢ ὅχι αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία, τὸ σπουδαῖο εἶναι πῶς αὐτὸς ὁ Ὀμούνκουλος, ὁ καρπὸς τῶν πολυκαιρινῶν κόπων τοῦ Βάγνερ, μέλλει νὰ γίνῃ ὁδηγὸς τοῦ Φάουστ γιὰ τὴ χώρα ποῦ μὲ τόση φλόγα λαχταρᾷ. Ἀντὶς νὰ ξαναρχίσῃ πάλι γιὰ χρένια καὶ καιροὺς νὰ καταγίνεται μελετώντας καὶ σπουδάζοντας τὰ πόκρυφα τῆς φύσης, τώρα εἶναι σὲ θέσῃ νὰ βγάλῃ τὸ κέρδος του ἀπὸ τὶς γνώσεις ποῦ ἔχουνε σωρίσῃ κι ἀποθηκέσῃ οἱ ἄλλοι οἱ κοντόφθαλμοι χωρὶς φαντασία, οἱ ξεροὶ οἱ εἰδικοί ποῦ πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἔχουν ἐργασθῇ μὲ τὴν σχολαστικὴν τοῦ ἐπιστήμη, χωρὶς νὰ φαντάζονται οὐδὲ στὸν ὕπνο τους πόσο μεγαλόπρεπα θὰ μεταχειρισθοῦν ἄλλοι τοὺς καρποὺς τῶν ἐδικῶν των ἐρευνῶν. Σὰν τὸν πετροπελεκητή, σ' ἓνα καθεδρικὸ ναὸ τοῦ μεσαίωνα, ποῦ ἡ μηχανικὴ του ἐπιδεξιωσύνη μεταπλάθει τὸ σκληρὸ γρανίτη σὲ ρόδακες, ἀκρωτήρια, κορωνίδες, ὑδρορροές ἢ γρύπες καὶ ποῦ εἶναι ἡ ἐργασία του οὐσιαστικὴ κι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἁρμονίαν τοῦ μεγαλότεχνου σχεδίου, ἔτσι σκαλίζουνε κι οἱ ταπεινοὶ ἐκεῖνοι μαθητευόμενοι τὰ μικρὰ καὶ τὰ καθέκαστα χωρὶς ἰδέα καὶ νᾶχουν ἀπὸ τὸ μεγαλοφάνταχτο χτίριο ποῦ ἀγάγια ἀγάγια ὑψώνεται. «Ὁ Φάουστ θὰ θερίσῃ ὅ,τι ἔσπειρεν ὁ Βάγνερ,» λέγει ὁ Κράϊσουχ¹.

Πολλὲς φορὲς τοῦ δόθηκε στὴ ζωὴ του εὐκαιρία τοῦ Γκαῖτε νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐμπειρίας αὐτῆς τοῦ Φάουστ. Κ' οἱ Βάγνερ τῆς ἐποχῆς του—ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐπειδὴ δὲν ἦτανε σὲ κατάστασιν νὰ καταλάβουν ἓνα τέτοιο ἀσύλληπτο πνεῦμα, ἀπὸ τ' ἄλλο ἐπειδὴ νομίζανε ἰδιοκτησίαν τους τὰ πράγματα ποῦ ἔβγαλε στὸ φῶς ἡ πολυμοχθη τους ἐπιμέλεια—παίρνουν σὲ κακὸ τὸν τρόπο ποῦ τὰ μεταχειρίζεται ὁ Γκαῖτε, ὅπως κι' ὁ Βάγνερ ὀργίζεται ποῦ τὸν παρταᾷ ὁ Ὀμούνκουλος φεύγοντας μὲ τὸ Φάουστ γιὰ τὴν κλασσικὴ Βελπούργεια νύχτα.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ χάνει λίγο λίγο κι' ὁ Μεφίστος ὅλη του τὴ δύναμιν ποῦ εἶχε πάνω στὸ Φάουστ καὶ δὲν ὑπομονεύεται πιά καθόλου τὶς καινούργιες του αὐτὲς ἐπιθυμίες. Τὸν ἀκολουθεῖ βέβαια τώρα στὴν Ἑλλάδα, γιὰτὶ εἶναι ὑποχρεωμένος καὶ δεμένος ἀπὸ τὸ συμβόλαιον ποῦ κάμανε νὰ τὴν δουλεύῃ, ὅμως σὲ κάθε του βῆμα ἔχομε ὅλο καὶ νέες διαμαρτυρίες—πρᾶγμα ποῦ θέλει νὰ παραστήσῃ συμβολικὰ πῶς τὸ Πονηρὸ, μὲ τὴν ἔννοια τὴν ὠρισμένην ποῦ τοῦ δίνομε, δηλ. κατὰ τι ποῦ πρέπει νὰ νικήσωμε καὶ νὰ περιορίσωμε, ἐπειδὴ ἴσα ἴσα μᾶς ἀναγκάζει νὰ βάζομε ὅλη μας τὴν ἐνέργειαν γιὰ νὰ τὸ κατανικήσωμε, ξυπνᾷ τὶς καλύτερες δυνάμεις τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο βοηθεῖ μιὰ

1) Vorlesungen über Goethe's Faust. Berlin 1886 σ. 202,

ώρα αρχύτερα τήν πνευματική του εξέλιξη. Ο Μετταφυσικός έφερε μεγάλες δυσκολίες μὴ θέλοντας νὰ λάβῃ μέρος σ' αὐτὴ τὴν εἰδωλοκρατικὴ φαντασμαγορίαν, μὴ στὸ τέλος παραξενεύεται καὶ ὁ ἴδιος ποῦ βρίσκεται στὴν κλασσικὴ Ἱκλπούργειαν νύχτα πνεύματα πολὺ ὁμοιότροπά του καὶ τὴν ἴδιαν ἐπάνω κάτω οἰκειότητα στὴ συνκναστροφή τους ὥστε ἔχει καὶ μὲ τίς υπερβύρειές του μάλιστα, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία ἔχει τὰ παραφύσικα καὶ τερατώδη τῆς πλάσματά, τίς Ἰρξίτες, Σφίγγες, Σειρῆνες, Λάμιες κ. λ. καὶ κλονοβουέται μ' αὐτές, ἀφίνοντας τὸ Φάουστ νὰ κλονηθῇ καὶ αἶνος τὰ γούστα του.

Τώρα ἡ ἀλληγορία παίρνει μιὰ σημαντικὴ εὐρύτερη περιοχὴ καὶ καταντᾷ ἀληθινὰ ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ἀπὸ φτάσκει στὸν κάμπο τῶν Φερσάλων, τὸν περίφημο κάμπο τῆς μεγάλης μάχης τοῦ Κίσιππος καὶ Πομπηίου, βλέπουν ταξιδεύοντας ἀκόμη στὸν ἀέρα νὰ φεύγῃ μπρὸς τοὺς ὅσο σιμώνουν ἡ θεσσαλικὴ μάχισσα ἡ Ἐριχθώ. Μόλις βλέπει ὁ Φάουστ τὴν Ἑλλάδα ξυπνᾷ μέσῃ του μὲ διπλὴ δύναμιν ἡ φλογερὴ ἐπιθυμία τῆς Ἑλένης τοῦ φαίνεται σὰ νὰ πατῇ γῶμα ἀγικισμένο, καὶ ἐτοιμάζεται μὲ γαλήνη καὶ ἄσυχον ἀποφασιστικότητι νὰ κλονηθῇ τὸ ὄραμα τοῦ τοῦ γεμίζει τὴ φαντασίαν. Πέρασε πᾶς ἡ ἀνταρξαμένη ζύμωσις καὶ ἀνάδραση τῆς γοθικῆς τοῦ ἀνδρικῆς ἡλικίας, καὶ τώρα ἡ γαλήνη ἐπίγνωσις ἐνὶς ὑψηλότερου σκοποῦ τοῦ ἔφερε τὴν ὁμορφότερην ἰσορροπίαν ἀνάμεσα στὶς φυσικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις του, ποῦ φανερώναται μὲ τὴν ἀδιάρκοι καὶ κανονικὴ πρόοδον γιὰ μιὰ εὐγενέστερη πάντα σφαίρα τοῦ εἶναι.

Παρουσιάζονται λοιπὸν πρῶτα πρῶτα ἐμπρὸς τοῦ τῆς τέχνης καὶ ἐκείνη πλάσματα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ποῦ φανερώνουν τὴν πρωτογενεὴν σχέσιν καὶ συγγένειαν ποῦ εἶχεν ἡ Ἑλλάς μὲ τὴν Ἀνατολήν. Ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἶναι ὁ Γρύπας, ἓξ φανταστικὸ ζώον πλάσμα χωρὶς ὄρατος ἀνθρώπινος ἐμφάνειος. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ αἰγυπτιακὴ Σφίγγα μὲ κεφάλι καὶ στήθη παρθένου καὶ μὲ κορμὴ ζώου. Τὸ ἄμεσος παραπέρα βῆμα συμβολίζεται μὲ τίς Σειρῆνες, ποθεῖναι τὰ πρῶτα ντόπια δημιουργήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ ποῦ στὸ γλυκὺ τοὺς τραγούδι θέλει νὰ παρασταθῇ ἡ κοιμώμενη ἀκόμη ἐπιθυμία τοῦ Ὁμήρου, ἀν καὶ ἡ μορφή τους εἶναι πάντα τερατώδης, μισὸ ἄνθρωπος καὶ μισὸ ζῶον. Τὸ ἴδιον βλέπουμε καὶ μὲ τὸν κένταυρον Χείρωνα, τὸν πρῶτον ποῦ εἶναι σὲ θέση νὰ δώσῃ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησιν στὶς πληροφορίες ποῦ ζητᾷ ὁ Φάουστ γιὰ τὴν Ἑλένη. Τὸ ἔχον τῆς προόδου καὶ τῆς ἐξελίξεως εἶδός πᾶς φαίνεται φανερώτερον ἐπειδὴ ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο στοιχείων δὲν εἶναι τόσο ἀτρεχῆς, καὶ τὰ ἀνθρώπινα κατηγορήματα εἶναι πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ζωικά. Ὁ κένταυρος συνοδεύει τὸ Φάουστ στὸν Πηλεΐδ, ὅπου ὁ θεὸς τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ καὶ οἱ νόραι, χαριτωμένες ποιητικὰς παραστάσεις τῆς φύσεως, τὸν καλοῦσι νὰ λουστῇ στὰ ὄρματα τοῦ νεκρῷ. ἔχουμε φτάσῃ τώρα σὲ βαθμίδα καθυρτώτερον ἀνθρωπίνου· εἶδός χάνει ὁ Κένταυρος στὰ μαγεμένα αὐτιά τοῦ Φάουστ τὴν ἱστορίαν, πῶς πέρασε μιὰ φορὰ

τὴν Ἑλένη πάνω στὴ ράχη του αὐτὸ τὸν ἴδιο ποταμὸ ἀπὸ καὶ τὸν ὁδηγᾷ στὴ σοφὴ τὴ Σίβυλλα Μαντώ, κι αὐτὴ ἀναγνωρίζει καὶ ἐχτιμᾷ ὅπως πρέπει τὴν εὐγενικὰ καὶ μεγαλεπήβολη τοῦ Φάουστ ἐπιθυμίᾳ· μέσα λοιπὸν στὸ νὰ ὀφείλῃ τοῦ δείχνει τὸ σκοτεινὸ δρόμο ποὺ κατεβάζει στὸν Ἄδη, ὅπου μὲ τὴ βοήθεια τῆς Περσεφόνης θὰ κατορθώσῃ νὰ πλησιάσῃ τὴν Ἑλένη.

Σ' ὅλη τὴν ἐπίλοιπη πράξη χάνουμε τὸ Φάουστ· τὸ συναπάντημά του μὲ τὴν Περσεφόνη (τὰ μεγάλα μυστήρια στὴν ἀπόκρυφη οἰκονομία τῆς φύσεως) δὲ θὰ μᾶς φανερωθῇ, ἢ ἴσως δὲ θὰ ξεσκεπασθῇ μπρὸς στὰ μάτια τοῦ πλήθους.

Ἡ συμβολικὴ φιλονεικία τῶν Πλουτωνιστῶν καὶ τῶν Ποσειδωνιστῶν, στίς σκηνές ποὺ ἀκλουθοῦν ὡς τὸ τέλος τῆς πράξης, δὲν ἔχει καμιάν ἄμεση ἐπίδραση γιὰ τίς τύχες τοῦ Φάουστ καὶ μπορούσε πολὺ καλὰ νὰ παραλειφθῇ ὁ Γκαῖτε βρίσκει ἀφορμὴ γιὰ νὰ χτυπήσῃ μὲ ἀβλαβὸ τρόπο τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ φέρνει βοηθοὺς τίς Νηρηίδες, Τρίτωνες, τὸ σφοδρὸ Θαλῆ καὶ ἄλλα μυθολογικὰ καὶ ἱστορικὰ πρόσωπα γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ γνώμη του. Μὲ τὴ στερεὰ πίστη ποὺ εἶχε ὁ Γκαῖτε στὸ νόμο καὶ τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη, εὔτανε σφοδρὸς πολέμιος ἐκείνων τῶν φυσικῶν ποὺ παρεδέχονταν, μαὶ μὲ τὸ φίλο του τὸν Ἀλ. φὸν Οὐμπολτ, πῶς ἡ φωτιὰ τὰ ἡφαίστεια καὶ οἱ σεισμοὶ εἴταν οἱ κύριες καὶ πρῶτες αἰτίες γιὰ νὰ σχηματισθῇ ὅπως ἐσηματίστηκεν ὁ ἐξωτερικὸς φλοιὸς τῆς σφαίρας μας. Δὲν εἴτανε βέβαια ὁ Γκαῖτε ὁ στενοκέφαλος ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἤθελε ἀρνηθῇ τὴν ἀποδεικτικὴ δύναμη πραγμάτων βεβαιωμένων, φυσικὰ ὅμως ἔκλινε νὰ παραδεχθῇ πῶς αὐτὰ τὰ ἄτακτα καὶ τρομακτικὰ φαινόμενα δὲν μπορούσαν νὰ εἶχιν παρὰ δευτερεύουσα μονάχα καὶ τυχαία σημασία καὶ ἐπίδραση στὸ γενικὸ ἀποτέλεσμα· μόνον ὁ γαλήνιος καὶ ὠραῖος κανονικὸς τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον κατῴρθανε τὸ νερὸ νὰ μεταμορφώσῃ τὰ πετρώματα καὶ νὰ διαλύσῃ καὶ νὰ τὰ κάμῃ θεμέλιο καὶ βάση τῆς φυσικῆς ζωῆς, μόνον αὐτὸς τοῦ φαίνονταν πῶς συμφωνοῦσε τέλεια καὶ κατάβαθα μὲ τὴν ἀληθινὴ σύσταση τῆς φύσεως ὅπως αὐτὸς τὴν γινώριζε καὶ τὴν ἀγαποῦσε. Μποροῦσε ἀέβχια νὰ παραδεχθῇ μία τυχαία καὶ παράφορη ἔκρηξη στὴ νεότητά της ἔβρισκε ὅμως ἀσυγχώρητη ὅλως διόλου μιὰ κατὰστασι ἐξακολουθητικῆς ὀξυθυμίας.

Ὡστε γιὰ τὸν Γκαῖτε τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶχε παρὰ κάθε ἄλλο πραγματικὴ σπουδαιότητα κ' ἤθελε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ ἐπιβάλλῃ στὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἐκτίμησι τῶν μεταγενεστέρων, ἔστω ἀκόμη καὶ μὲ ζημίαν τοῦ Ἔργου, ποὺ ἀγάπησε πάντα μ' ὅλη του τὴν καρδιά. Γι' αὐτὸ εἶπε καὶ μιὰ φορὰ στὸν καγκελλάριο Φρ. φὸν Μύλλερ: «Γιὰ τὰ αἰσθητικὰ ζητήματα θὰ μπορούσε πολὺ καλὰ ὁ καθεὶς νὰ φρονῇ καὶ νὰ αἰσθάνεται ὅπως θᾶθελε, ὅμως στὴ φυσικὴ ἐπιστήμη ἡ ψευτιά καὶ τὰ παραδοξολογήματα πρέπει νὰ νῆναι μὲ κάθε τρόπο ἀπαράδεκτα.» Κι ἀκόμη σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἐπάνω ἔκανε τὴν παρατήρησι γιὰ τὸ φίλο του τὸν Οὐμπολτ πῶς ποτὲ δὲν ἀπόκτησε δική του ὑψηλότερη μέθοδο καὶ μονάχα κρίσιμ

έρβη ζήλο και επιμονή είχε. Και μερικούς μήνες αργότερα, που είχε πιά κάπως πέσει ο θυμός του, έγραφε παίζοντας την ακόλουθη συστατική επιστολή, για τη φίλη του κ. Στζουμανόβσκα, στον περίφημο πλουτωνιστή: 'Επειδή ανήκατε στους φυσιοδίφες εκείνους που πιστεύουν πως τα πάντα αποτελειώσθηκαν με τις ήφιστειώδεις ενέργειες, σας στέλλω με την προδοχή μου ένα γυναικείο ήρκισταιο για να κάψω ολότελα και να κατὰπυρώση αν έχω μείνει τίποτα ακόμη.»

Μ' έβλεπν αυτή τη σφοδρή εμπάθεια και τη φανατική προσκόλλησή στη θεωρία που υποστηρίζει, όμως κι αυτή ακόμη ή φαινομενική αδικία που δείχνει ο Γκαίτε στον Όμπολτ μάς φανερώνει κατὰ βεβαιότητα μίαν αξιοχαστή όψη του χαρακτήρα του. 'Η φύση, στο διόστημα μακρής σειράς χρόνων είχε αποκαλύψει και εμπιστευθεί στον Γκαίτε τα ωριότερά της μυστικά: έγινε αλήθεια ο μπιστικός της και μπορούσε να διαβάσει μες στο στήθος της απως μες τό στήθος ενός φίλου.»

Γ'

'Η τρίτη πράξη του δεύτερου Φάουστ γράφει σέ χωριστή έκδοση στα 1827, με τον τίτλο: 'Ελένη, κλασικιστορωμαντική γαμπαριουρία, και δέν είχε απαρχώς προωρισμένη να συγχωνευθεί μες στο Φάουστ. Μ' έβλεπν την παποίηση ώς έκφράζει ο Γκαίτε σ' ένα του γράμμα στο φίλο του Τζέιτερ, πως όλες οι πράξεις του δεύτερου μέρους στο σύνολο τους είναι τόσο στερεά συναρμολογμένες που να μην προσιδιάζουν πιά κανένα χάρμα, μολοντοπό οι ραρίες κ' οι άρμοι που ενώνουν την 'Ελένη με τό άλλο πούημα είναι πάντα καταρράσεις, και δίχως άλλο όλο τό έργο θα είχε τόπο τέλειο και άρτιο και ίσως καλύτερα ακόμα περισσότερο σόματρο, αν αυτό τό κατοπινό περσάρωμα έδιναν' απ' τη μέση, για να συνεχιστεί μόνο του την ανεξάρτητή του ύπόσταση.

'Η πρώτη σκηνή άρχίζει με την επιγραφή της 'Ελένης από την Τροία. 'Ο Μενέλαος την έστειλε στη Σπάρτη μαζί με κάμποσες αίχμαλώτισες κόρες, πριν από τό στρατό του, αφού της παρέγγαυσε να κάμει τις χρειαζόμενες έτοιμχίες για μιάν πανηγυρική θυσία που θα γινότανε φθάνοντας κι ο ίδιος ύστερωτερα με τα πικλικάρια του: ένα μόνο περσλείπει να της πει, από που θα προμηθευθεί τα θύματα, και αυτό γεμίζει τη ψυχή της μ' άόιστα προκισθήματα. Θυμάται την τύχη της Ιφιγένειας και φοβείται μήπως ο σύζυγός της, που σ' όλο τό ταξίδι τους μόλις γύρισε να την κοιτάξει και που όποτε μιάν λέξη ένθαρρυντική δέν της είτε, έσχεδιάζε πρόρμιο άντιπόρημα στο νοσ του. 'Ο Γκαίτε ακολουθεί εδώ ένα γνωστό άρχαιότερο (;) μύθο, που τον πλάττει με κάμποσες δικές του προσθήκες, και προσιδιάζει την 'Ελένη όχι για άπιστη γυναικα, αλλά άθωο θυμα του περρωμένου. Καθώς φαίνεται από τό διάλογο της με τό χορό (τις αίχμαλώτισες κόρες) την έρπασε τάχα με βία ο Πάρις, ενώ ο Μενέλαος έλειπε στην

Κρίτη. Αὐτὸς ὅμως τὴν πιστεύει γιὰ ἔνοχη καὶ τῷχει ἀποφασισμένο νὰ ἐκδικηθῇ, θυσιάζοντάς την, ὅλα τὰ κακὰ ποῦ τράβηξαν ἐξ αἰτίας της οἱ Ἕλληνες.

Ἡ Ἑλένη μπαίνει τέλος στὸ παλάτι· μὰ πισοδρομίζει ἀμέσως γεμάτη τρομάρα καὶ φρίκη γιὰτὶ ἔχει μέσα ἐκεῖ ἀντικρύσῃ τὸ Μεφιστοφελῆ, ποῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἀονητικὴν του φύσιν, πῆρε στὸ διάστημα τῆς Βαλπούργειας νύχτας τὴ μορφή τῆς Φορκυάδος, τοῦ ἰδανικοῦ αὐτοῦ τῆς γυναίκειας ἀσχημιάς. Ἀκολουθεῖ δυνατὴ λογομαχία (στὴν ἀρχαία ρυθμικὴ μορφή τῆς στιχομυθίας) ἀνάμεσα τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ Μεφιστοφελῆ, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνου βρίζει τις αἰχμαλώτισες κόρες, μὰ καὶ τῆς ἰδίας, τῆς Ἑλένης ἐπιτήδεια ἐπιτήδεια ζεματίζει τις κακὲς πράξεις καὶ στὸ τέλος τῆς φανερώνει τὸ σκοπὸ τοῦ Μενελάου νὰ θυσιάσῃ κι αὐτὴ καὶ τις κόρες τῆς συνοδείας της στοὺς θεοὺς, γιὰ τὸν ἐξίλασμό τῶν ἀμαρτιῶν της. Σ' αὐτὴ τὴν εἰδηση ἡ Ἑλένη βλέποντας νάληθεύουν τὰ δικά της τὰ προαισθήματα τὸ πιστεύει κι ἀρχίζει νὰ θρηνῇ μὲ τὴν ἀπόλυτη ἐκείνη ἐγκατάλειψη στὶς συγκινήσεις τῆς στιγμῆς, ποῦ εἶναι τόσο χαρακτηριστικὸ γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, τὴ θλιβερὴ της μοῖρα. Σ' αὐτὸ ἐπάνω ἀλλάζει τακτικὴ ὁ Μεφιστοφελῆς, δηλ. ἡ Φορκυάς, γιὰτὶ ἡ ὑποχρέωση του εἶναι νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἑλένη στὸ Φάουστ, καὶ ἐγκωμιάζει λοιπὸν τὴ θεϊκιά της τὴν ἐμορφιὰ καὶ ζητᾷ μὲ κάθε τρόπο νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη της.

Τῆς διηγᾶται πῶς ἓνας στρατὸς ἥρωες κατεβῆκαν ἀπὸ τὰ βορεινά, ἀπὸ τὰ βάρη τῆς κιμμέριας νύχτας καὶ κάμανε δικό τους βασιλεῖο πάνω στὰ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας. Ὁ ἀρχηγὸς των «φαιδρὸς, τολμηρὸς καὶ καλοκαωμένος σὰν λίγοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες» εἶναι ἔτοιμος νὰ τῆς δώσῃ καταφύγιο καὶ νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὴν κακομελέτητη ὀργὴ τοῦ ἀντρός της· σ' αὐτὸν λοιπὸν πρέπει νὰ προστρέξῃ μὲ τὴν ἀκολουθία της καὶ θὰ τὴ συνώδευσεν ἡ ἰδία ἡ Φορκυάς γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια. Ἡ Ἑλένη ἀν καὶ ἀκόμα τὸ συλλογᾶται καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ καλοαποφασίζει, τρομάζει ἑξάφνα ἀπὸ τὸ μακρινὸ κρᾶξιμο σαλπίγγων ποῦ εἰδοποιεῖ, κηθὼς αὕτη νομίζει, πῶς πλησιάζουν οἱ Ἕλληνες τοῦ Μενελάου, καὶ δὲν ἔχει πιά νὰ ἐκλέξῃ ἄλλο τίποτε παρὰ νὰ δεχθῇ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὑπερβόρειου δαίμονα. Κ' ἔτσι λοιπὸν βιάζεται παίρνοντας δρόμο βορεινὰ μὲ τὴ Φορκυάδα καὶ μὲ τὸ χορὸ μαζί καὶ φτάνει στὴν ἀρκαδικὴ ἀκρόπολιν τοῦ Φάουστ. Ξέρει πιά πῶς ἡ δόξα τοῦ ἀρχαίου κόσμου πέρασε καὶ πάει καὶ πῶς ἐμπρὸς της, μὲ τὸ νέο αὐτὸ τὸ λαό, ξημερώνει καινούριο μέλλον. Τὸ ἐλληνικὸ ἰδανικὸ τῆς ἐμορφῆς ὅμως δὲν θὰ ἐξαφανισθῇ βέβαια, ἐπεὶδὴ ἐτελείωσαν νὰ ὑπάρχουν πιά οἱ ἐλληνικὲς πολιτεῖες ὡς πολιτικοὶ ὀργανισμοί· τὰ ἀσύγκριτα μνημεῖα τέχνης ποῦ ἄφησαν οἱ Ἕλληνες εἴτε στὸ μάρμαρο εἴτε στὸν πεζὸ καὶ ποιητικὸ λόγον, θὰ παραδοθοῦν χτῆμα σὲ ἄλλους λαοὺς, γιὰτὶ ἐκεῖνοι πιά δὲν εἶναι σὲ θέση οὔτε νὰ τὰ φυλάξουν οὔτε νὰ νοιώθουν τὴ μεγαλοτεχνεῖα τους· ἡ ἥρεμὴ πλαστικὴ μεγαλοπρέπεια τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἀνδριάντων, ἡ καθαρῶτατι κι ὅμως τόση φαντασία γεμάτων

ἁρμονία τῶν ναῶν τους, ἡ ρυθμικὴ χάρη καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς μελωδικῆς των γλώσσας, ὅλα αὐτὰ δὲ λαλοῦνε καμιά ἐπαρχιωτικὴ διάλεκτο, ἀλλὰ γλώσσα θεϊκὴ ποῦ μὲ τὸν καιρὸ θὰ τὴν καταλαβzáη ὁλόκληρη ἡ πολιτισμένη ἀνθρωπότητα. Σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ ἡ Ἑλένη, ποῦ εἶναι ἡ τέλεια ἐνσάρκωση τῶν ὑψηλοτάτων προνομιῶν τῆς φυλῆς της ὅσο γιὰ τὴν ἐμορφιὰ, ζητάει τὸ μέλλον της κοντὰ στὸ Φάουστ καὶ ἐμπιστεύεται τῇ φύλαξί της στοὺς γοτθικοὺς λαοὺς, ποῦ διδάσκονται νὰ ἐννοοῦν καὶ νὰ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀξίαν της καὶ γιὰ πάντα τὴν τιμοῦν καὶ τῆς φέρονται μὲ μεγάλη εὐλάβεια κατὶ τὴν περιποιοῦνται μὲ ἔκτακτες φιλοφροσύνες.

Ὁ Φάουστ μ' ὅλη τὴν ἐπίσημη πομπὴ γερμανοῦ ἱππότη τοῦ μεσαιῶνα τὴν ὑποδέχεται, ἅμα φτάνει, μὲ ἀνεπιτήδευτη καὶ ἀνοιχτὴ εὐπροσηγορία. Στὸ πλευρὸ τοῦ στέκει ὁ Λυγκέας ὁ πυργοφύλακας τῆς ἀκρόπολης. σιδεροδεμένος καὶ καταδικασμένος σὲ θάνατο, ἐπειδὴ τὸν θάμπωσε ἡ ἀσύγκριτη ἐμορφιὰ τῆς Ἑλένης, λησμόνησε τὰ χρέη του καὶ ἀμέλησε νὰ εἰδοποιήσῃ σὲ καιρὸ τὸν ἐρχομὸ της.

Ὁ Φάουστ τῆς ἐξηγῇ τὸ φταίξιμο τοῦ φύλακα καὶ ἀφήνει τῇ ζωὴ του στὰ χέρια της· ἐκείνη ἀσυνείθιστη καθὼς εἶναι σὲ μιὰ τέτοια εὐπροσηγορία καὶ εὐλάβεια, ἀκούει παραξενεμένη τὴν ἀπολογία τοῦ ἐνόχου καὶ πρόθυμα τὸν συγχωρᾷ.

Ἐδῶ, καὶ στὶς σκηνὲς ποῦ ἀκολουθοῦν, ξεχωρίζεται μὲ δυνατὴ ἀντίθεση τῆς γυναικάς ἡ θέση στοὺς γερμανικοὺς λαοὺς τοῦ μεσαιῶνα καὶ στὴν ἐλληνικὴ ἀρχαιότητα.

Μὲ τὴν ἐνθουσιώδη ἀφοσίωση τοῦ Λυγκέως καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Φάουστ παρασταίνεται ἡ ιδέα τοῦ ῥομαντικοῦ ἔρωτος (Minne) ποῦ ὅσο πολὺ διαφέρει ἀπὸ τὴν φαιδρὴ ἀγνοιαστὴ καὶ ἀπροβούλευτη ἡδυπάθεια τῶν Ἑλλήνων. Αὕτῃ ἡ Ἑλένη στὴν ἀρχὴ ταράζεται καὶ καθὼς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ νοιώσῃ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀφοσίωσης τῆς κάνει κακὸ πολὺ. Ἡ γοητεία ποῦ προξενεῖ στὸν Λυγκέα δὲν τῆς δίνει καμιά εὐχαρίστηση, ἀπεναντίας τὴ γεμίζει μὲ μιὰ λύπη καὶ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ἀκόμα περισσότερο. Παρὰπονιέται γιὰ τὴν προίκισε ἡ τύχη της μὲ τέτοιαν ἀνίκητη γοητεία, ὅπου καὶ αὐτοὶ οἱ ἡμίθεοι καὶ οἱ ἥρωες νὰ λησμονοῦν τὰ πάντα ἐμπρὸς της μόνου καὶ μόνου γιὰ νὰ τὴν ἀποχτήσουν. Κάθεται στὸ θρόνο, ποῦ στήθηκε ἐπίτηδες γι' αὐτήν, καὶ προσκαλεῖ τὸ Φάουστ νὰ καθήσῃ πλάι της καὶ τοῦ δίνει τὸ χέρι της, ἐνῶ ὁ χορὸς ὅλ' αὐτὰ τὰ παίρνει μὲ τὴ δική του τὴν ὕλιστικὴ ἀντίληψη καὶ ἔστι ἀσυνείδητα τονίζει ἀκόμα περισσότερο τὴ διαφορὰ μεταξύ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ ῥομαντικοῦ ἔρωτος. Ἀπ' τῆς ἄλλου μέρος ἡ Ἑλένη αἰσθάνεται τὸ στῆθος νὰ θερμαίνεται ἀπὸ ἓνα παράδοξο γλυκύθυμο αἶσθημα.

Ἡ καρδιά της χτυπᾷ σὰν ν' ἀπαντᾷ στὴν ἐρωτικὴ τοῦ Φάουστ παραφορά!

*Νειώθω πῶς νᾶμαι ἔτσι μακρὰ κι ὅμως τόσο κοτὰ
καὶ τόσο αὐτὸ μ' εὐχαριστεῖ νὰ λέω: νᾶμαι, νά!*

ΦΑΟΥΣΤ: *Μόλις ἀνασαινώ, τρέμω, πιάρεται ἡ φωνή μου,
ὄνειρο εἶναι, χάνονται μέσα καὶ τέπος.*

Εἶναι πολὺ σημαντικὸ πῶς ἡ ἔνωση αὐτῆ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρομαντικοῦ ἰδανικοῦ γίνεται στὴν Ἀρκαδία, δηλαδὴ σὲ ἑλληνικὸ ἔδαφος ἐπάνω. Ποῦ θέλει βέβαια νὰ πῇ πῶς ἡ ρομαντικὴ τέχνη πρέπει νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν ὠραία καὶ γερὴ πίστη τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Αἰσχύλου νὰ διδαχθῇ νὰ ἐχτιμᾷ τὴ φύση μὲ τὴν ἀληθινὴ της ἀξία, ἂν θέλῃ νὰ ὑψωθῇ μιὰ φορὰ τὸ γοτθικὸ πνεῦμα ὡς τὸ ἀνώτατο τὸ πλήρωμα ποῦ τοῦ εἶναι δομένο νὰ φτάσῃ. Πρέπει νὰ ξεχωρίζομε τὴ διαφορὰ ποῦ ὑπάρχει ἀνάμεσα τῆς φύσεως καὶ τῆς σεμνοτυφίας, πρέπει νὰ μάθωμε νὰ γνωρίζωμε πῶς τὸ ἀνθρώπινο τὸ κορμὶ εἶναι ἕμμορφο, καὶ πῶς ἡ πνευματικὴ πολὺ ὠραία συμβιβάζεται μὲ τὴν υἱεῖα, μὲ τὴ ῥώμη καὶ μὲ τὴν τέλεια τῶν φυσικῶν μας δυνάμεων ἀνάπτυξη. Καὶ τότε μονάχα, ὅταν οἱ ἐργάτες μας τοῦ λόγου καὶ τῶν πλαστικῶν τεχνῶν κάμουνε δικό τους αὐτὸ τὸ ἀρχαῖο τὸ μάθημα, θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ κάμουν ἡμέτεροι ποῦ νὰ μπορῇ νὰ συγκριθῇ μὲ τῆς τριτογενήματτα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἡ ἔνταση καὶ τὸ βάθος τῆς πνευματικῆς ἐποπτείας, ποῦ εἶναι ὅλη ἡ δύναμις τῶν γότθων, πρέπει νὰ συνδυασθοῦν μὲ τὴν ἰδιαίτερη πλαστικὴ ἀντίληψη τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὴν καθαρὴ ἐκτίμηση τῆς ὕλης φύσεως, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ συνδυασμὸ μονάχα θὰ γεννηθῇ καινούργια τέχνη ποῦ νὰ ἐνώνῃ μαζί τὰ εὐγενέστερα χαρακτηριστικὰ καὶ τίς ιδιότητες τῶν δύο προτύπων φυλῶν τοῦ κόσμου.

Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συμβολικῆς ἔνωσης θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἀμέσως στὸν Εὐφορίωνα, τὸ φτερωτὸ γυιὸ τοῦ Φάουστ καὶ τῆς Ἑλένης. Εἶναι λοιπὸν αὐτὸς τὸ δαιμόνιο τῆς νεώτερης ποίησης στὴν πιὸ τέλεια μορφή της, τὸ ρομαντικὸ αἶσθημα ντυμένο μὲ τὴν τελειότητα τῆς κλασσικῆς καλλονῆς. Μὲ τὴ λύρα στὰ χέρια ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὴ γῆ ψάλλοντας ἐνῶ οἱ γονιοὶ του μὲ συνοχὴ ἀφιγχοῦνται τοὺς ξενότροπους γεμάτους τόνους τῆς φωνῆς του. Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Γκαῖτε, κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἰδιότροπο καὶ παράφορο φανταστικὸ πλᾶσμα, θέλει νὰ ὑμνίσῃ τὸ Μπαίρον ποῦ ἐθαύμαζε καὶ ἐχτιμοῦσε ὅσο κανένα ἄλλο ποιητὴ ἀπὸ τοὺς νεώτερους. Τὸ τρελλὸ κυνηγητὸ ποῦ κάνει ὁ Εὐφορίων στὶς κόρες τοῦ χοροῦ καὶ ποῦ κερδίζει ἀμέσως τὴν καρδιά των, θυμίζει τὰ ἐμπαθῆ παραστρατήματα τῆς νιότης τοῦ Μπαίρον. Κ' ἐνῶ τώρα σκαρφαλώνει ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, στὰ ἄγρια βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας, τὸ ἔσχατο σπαίρνει ἕνα ἀγριώτερο πάντα βάθος καὶ φλόγα καὶ μονάχα ἡ μορφή του φαίνεται ὁλόενα καὶ μικρότερη σ' αὐτοὺς ποῦ μ' ἀγωνία παρακολουθοῦν ἀπὸ κάτω τὸ πέταμά του. Κι ὅταν στὸ τέλος φτάνει στὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τῆς Πελοποννήσου, ἀπόθεν μπορεῖ νὰ ξαπλώνεται ἡ ματιά του σ' ὅλη τὴν ὁμορφὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἐμψυχώνει ἡ ἄγρια καὶ

φλογερή όρμη για την ανθρώπινη έλευθερία και ψάλλει τραγουδι πολέμου και νίκης και δόξας ήρωικής. "Επειτα ρίχεται στον άερα, τα φορέματα του τόν σηκώνουν για μερικές στιγμές, μλ άμέσως πέφτει ώρατος νεκνίκι μπρός στα πόδια τών γονιών του.

Ο ένθουσιασμός του λόρδου Μπάιρον για την έλληνική έλευθερία, το ένεργητικό μέρος που έλαβε με τους άρχηγούς της έλληνικής επανάστασης και ο ξαφνικός και πρόωρος θάνατός του στο Μεσολόγγι παρασταίνεται έδω φανερώτατα. Για να δείξη όμως διπλά φανερώτερη την πρόθεση του, προσθέτει την έξής σκηνική σημείωση σε παρένθεση: «Πιστεύεται πως στο πρόσωπο του νεκρού άγνωρίζεται μορφή γνωστή, μόνο το σωματικό άρχνίζεται άμέσως, και ο φωτιστέφανος σάν κομήτης ανεβαίνει στα ούράνια.»

Η Έλένη άκλουθξ τό γυιό της στο βατίλειο τών σικών, ο Φόουστ ζητξ να την κρατήσει στην άγκυλιά του, μα την βλέπη να χάνεται άνάμεσα άπ' τα χέρια του και μόνο το ένδυμά της και ο πέπλος της του μένουν. Μλ κι αυτά μονάχα είναι, καθώς του έξηγετ ο Μεφιστοφελής, άνεχτίμητα γι' αυτόν πράματα και για τέτοια πρέπει να τξχη:

Κράτει καλά ό,τι σου μένει άπ' όλα

τό φόρεμα μñν τάπολύσης· τό σέρνουν άπό τώσα

οί δαίμονες άπό τις άκρες, να μπορούσαν

να τό έσερναν στα καταχθόνια· κράτα γερά.

Η θεά δñν είναι πιά, ποξ την έχασες,

άλλα είναι θεό αυτό· μεταχειρίσου τη μεγάλη αυτή

άρεχτιμητη εñροια και σήκω ψηλά

θα οξ φέρη άμέσως πάνω άπό κάθε κοινό,

στον αίθέρα, όσο που μπορείς να βαστάς.

θα ξαναϊδωθοῦμέ πάλι, μακριά πολñ μακριά άπ' έδω

Τί θέλουν να σημάνουν όλ' αυτά, δñν καταλαβαίνεται εύκολα. Το άληθινό ζωογόνο πνεῦμα του έλληνικού πολιτισμού που είχε άποχτήσει ο Φόουστ όπως και ο ίδιος ο Γκαίτε, δñν μπόρεσε να τό διατηρήσει για πολñ καιρό. Μόνο στην ένθουσιώδη έποχή της δημιουργικής του περιόδου, όταν «όμοιος με τόν Άκταίωνα έβλεπε γδυμνή την έράσμια καλλονή της φύσεως» είμπορούσε να καττάχθη όλη τη σημασία της. Μλ ο μιτοδιόφκνος πέπλος, που θχαμπαίνεται του κορμιού ή έμορφιά, δηλ. ο ευγενέστατος κλασσικός τύπος που μάς άφησεν κληρονομικά στις πλαστικές τέχνες και στη φιλολογία τους οι άρχτοι έλληνες, αυτά χρεωστοῦμε να τα φυλάγουμε για πάντα και να τα μεταχειριζόμαστε για νέες μεταμορφώσεις, φυτώντας μέσα τους το νεώτερο πνεῦμα, τη γερμανική μόρφωση.

Με πίστη έμβρίθεια και σπουδαιότητα δñν μάς προσκαλεί ο Γκαίτε να διαφυ-

λάξομε καὶ καλλιεργήσομε τὸν εὐγενῆ κλασσικὸν τύπο, τὸ μεγαλύτερον κληροδότημα τοῦ δικοῦ του τοῦ βίου! Κι ἂν δὲν εἶναι πιά αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ θεὰ εἶναι ὅμως πάντα κἄτι τι θεϊκό. Ἡ ἐπίμονη μελέτη αὐτοῦ καὶ ἡ ἀκατάπαυτη σπουδὴ γιὰ νὰ τὸ κατανοήσῃ, τὸν ἀνύψωσαν πανω ἀπὸ τὸ κοινὸ καὶ πρόστυχο τῆς μικρῆς χαρῆς ἀντιδραστικῆς περιόδου ποῦ ζοῦσε, καὶ καθέναν ποῦ θέλει νὰ σπουδάσῃ γιὰ νὰ γίνῃ ἄξιος αὐτοῦ τοῦ ἀποκτήματος θὰ τὸν σηκώσουν πάντα στὶς ὑψηλότερες καὶ εὐγενέστερες σφαῖρες ὑπάρξεως.

Οὔτε ἀπὸ τὸ νοῦ μου περνᾷ νὰ πιστεύσω πῶς θέλησεν ὁ Γκαῖτε νὰ κάμῃ λόγῳ ἐδῶ γιὰ μιὰν ἀπόλυτη μίμνηση τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς μορφῆς, ὅπως τὸ ἔκαμεν ὁ Βίγκελμαν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ξαναπαρασταθῇ ζωντανὰ πάλι τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ζωντανὸ ἐνὸς πολιτισμοῦ ποῦ πέρασε καὶ χάθηκε γιὰ πάντα.

Ἐπειτα, ἂν ᾔθελε ξαναπαρασταθῇ θᾶμνοιαζε τόσο μέτῳ τὸ ἀρχαῖον πρότυπο, ὅσο ἓνα κερένιο λουλουδί ἀντιγραμμένο στὴν ἐντέλεια, μέτῳ τὸ ζωντανὸ λουλουδί τῶν ἀγρῶν. Τὰ κερένια λουλούδια μαρτυροῦνε ἐπιδεξιόσυνη ὄχι ὅμως καὶ τέλγη· ὁ χιτῶνας τῆς Ἑλένης, ποῦ ἀπόκτησεν ὁ Γκαῖτε, ἔχει κἄτι τι πάντα ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἐκείνης, ποῦ σὰν στοιχειωμένη ἀτμίδα εἶναι κολλημένο ἐπάνω του καὶ τὸν περιφερουγίζῃ ὁλόγυρα, καὶ μᾶς διηγᾶται, σὺν κἄτι πολῦτιμο λείψνον τῶν περασμένων. τὴν ἔμορφη ἱστορίαν μιᾶς ψυχῆς, ποῦ κατοικοῦσε μιὰ φορὰ μέσα του.

Ἰ. Γρουπζής

ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΑΙΩΝΑ

Σκάφη, ὅπλα, ὀργάνωσις.

Τῷ Φίλῳ Ν. Π. Δημητρακοπούλῳ.

Δικηρόφῳ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κορίνθιος Ἀμεινοκλῆς ἐναυπήγησε τὴν τριήρη, ἡ ἀνθρωπότης τὴν προαγωγὴν τῆς τέχνης ἐφخرμόσασα ἀείποτε πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου, παρήγαγεν ἐν τῇ ναυπηγίᾳ τύπους πλοίων περισσότερον πολυσυνθέτων καὶ ὀλιγώτερον εὐχειρίστων. Οὕτω δὲ αἱ τετρήρεις καὶ αἱ πεντήρεις τῶν χρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας ὑπῆρξαν τῆς Ἀττικῆς τριήρους αἱ βαρεῖαι καὶ βραδυκίνητοι ἀδελφαί· καὶ περιελάμβανον μὲν ἀληθῶς περισσότερους πολεμιστάς, ἦσαν ὅμως ὀλιγώτερον ἐπιτήδειοι πρὸς τοὺς διέκπλους καὶ τοὺς λοιπούς ναυμαχικούς ἐξελιγμούς, τοὺς ὁποίους παρέδωκε μέχρις ἡμῶν διὰ τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ ἔργου ὁ μέγας τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἱστορικός.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ ἐκτόπισμα τῆς ἀρχαίας νηὸς, τῆς δίκην ἐγγέλους ἐξε-